

BO'LAJAK O'QITUVCHILAR KASBIY KOMPETENSIYASINI TARIXIY TAFAKKUR ASOSIDA
TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA BUGUNGI KUNDAGI ZARURATI.

Usmonaliev Ikromjon Murodjon o'g'li

Andijon davlat universiteti tayanch doktoranti

Ikromjonusmonaliye606@gmail.com

+998916911993

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetensiyasini tarixiy tafakkur asosida takomillashtirish zarurati haqida fikr yuritilib, ushbu muammoning amaliyotdagi holati tahlil etilgan. Shuningdek, maqolada bo'lajak o'qituvchilar kasbiy kompetensiyasini tarixiy tafakkur asosida takomillashtirish masalalari bo'yicha taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqigan.

Kalit so'zlar. Tarixiy tafakkur, bo'lajak o'qituvchi, kompetensiya, muammo, madaniyat, rivojlanish, tarbiya, tarixiy ong, milliy g'urur, vatanparvar, barkamol avlod, jamiyat.

THE NEED TO IMPROVE THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS ON THE
BASIS OF HISTORICAL THINKING AND THE PRACTICAL SITUATION OF THE PROBLEM.

Usmonaliev Ikromjon Murodjon og'li

Basic doctoral student of Andijan State University

Ikromjonusmonaliye606@gmail.com

+998916911993

Annotation. This article discusses the need to improve the professional competence of future teachers on the basis of historical thinking and analyzes the practical state of this problem. The article also provides suggestions and recommendations on improving the professional competence of future teachers on the basis of historical thinking.

Keywords. Historical thinking, future teacher, competence, problem, culture, development, upbringing, historical consciousness, national pride, patriotism, harmoniously developed generation, society.

НЕОБХОДИМОСТЬ ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ИСТОРИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И ПРАКТИЧЕСКОЙ
ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМЫ.

Усмоналиев Икримжон Муроджон ўғли

Базовый докторант Андижанского государственного университета

Ikromjonusmonaliye606@gmail.com

Аннотация. В данной статье рассматривается необходимость повышения профессиональной компетентности будущих учителей на основе исторического мышления и анализируется практическое состояние этой проблемы. Также в статье представлены предложения и рекомендации по повышению профессиональной компетентности будущих учителей на основе исторического мышления.

Ключевые слова. Историческое мышление, будущий учитель, компетентность, проблема, культура, развитие, воспитание, историческое сознание, национальная гордость, патриотизм, гармонично развитое поколение, общество.

Muayyan millatning jahon hamjamiyatida o'ziga xos mavqe va o'ringa ega bo'lishi uning ko'p sonli yoki kam sonli bo'lishiga bog'liq emas. Aksincha, o'zida milliy hususiyatlarni namoyon eta olish, millat vakillarining o'z haq-huquqlarini chuqur anglash, o'zga millatlarga moddiy va ma'naviy jihatdan qaram bo'lmaslik, mustaqil holda mavjud bo'lishi uning xalqaro maydondagi maqomini belgilab beradi.

Xalqaro munosabatlar borasida o'z qarashlarini dadil bildira olish, millat sha'ni va obro'sini oshirish uchun kurashish, o'zga millatlarda o'ziga nisbatan salbiy munosabatlar shakllanishining oldini olishga intilish millat nufuzini yanada oshiradi.

Millatning xalqaro maydondagi mavqeyini belgilashda, shuningdek, jamiyatda ustuvor o'rin tutuvchi taraqqiyparvar g'oyalar, jamiyat hayotining ular negizida yo'lga qo'yilishi ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli mamlakatimiz jamiyatida tarixiy hotira, tarixiy ong, vatanga muhabbat va uning tarixidan g'ururlanish tuyg'usini shakllantirish, yosh avlodni ana shu g'oya ruhida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratilib kelinmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev raisligidagi ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat", [1,3] deya ta'kidlaganlari bejizga emas.

Prezidentimiz ta'kidlab o'tganlaridek, biz yangi O'zbekistonni qurishda jamiyat taraqqiyotini ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatga tayanamiz. "Yangi O'zbekiston maktab ostonasidan boshlanadi" degan shior bugungi islohotlarning amaliy ahamiyatini o'zida mujassamlashtirgan desak mubolag'a qilmagan bo'lamiz. Buning barobarida maktab t'alim tizimida o'quvchilarga ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va madaniyat ulashuvchi bo'lajak pedagoglarni sifat darajasidan yuksaltirish,

ularni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, uning tarixini chuqur anglash, bir soʻz bilan aytganda tarixiy tafakkur va tarixiy hotira bilan qurollantirish zaruratini har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zero, Shaxs tarbiyasi, inson kamoloti vatan ravnaqini belgilab beruvchi muhim omildir. Bugun shaxs shakllanishiga bevosita va bilvosita taʼsir qiluvchi omillarni alohida inobatga olish kerak. Bunday omillarga nafaqat moddiy, gʻoyaviy va psixologik sharoitlar, balki shaxsning shakllanishi roʻy bergan muhit ham mansubdir. Bu jarayonga turli davlatlarda olib boriladigan millatlararo munosabatlar va milliy siyosat ham oʻz taʼsirini oʻtkazadi. Bu ayniqsa, shaxsiy hislatlarning shakllanishiga katta taʼsir koʻrsatadi. Bunday xislatlarga milliy oʻz-oʻzini anglash, gʻurur, iftixor kabi tushunchalar kirishini eʼtiborga oladigan boʻlsak, shaxsning axloqiy shakllanishi umuminsoniy qadriyatlar bilan chambarchas bogʻliq holda kechadi deb xulosa qilish mumkin.[2,44]

Yuqoridagilardan koʻrinib turibdiki, yurt ravnaqi, farzand tarbiyasi oʻqituvchilarga bogʻliq. Shuning uchun bugungi boʻlajak oʻqituvchilarni har tomonlama yetuk va barkamol etib tarbiyalash lozimligi darv talabidir. Ularni nafaqat kasbiy bilimlarini balki, umummilliy, tarixiy bilimlarini ham qaror toptirib borish lozim. Oʻz kasbiy mahoratlarini tarixiy tafakkur va tarixiy ong bilan boyitib borishlari boʻlajak oʻqituvchilarning barkamollik sari tashlagan dadil qadamlari boʻladi.

Boʻlajak oʻqituvchilarning kasbiy kompetensiyasini tarixiy tafakkur tuygʻusi asosida shakllantirish muammosi ijtimoiy xarakterga ega. Binobarin, boʻlajak oʻqituvchilarda tarixiy tafakkur tuygʻusini shakllantirish, ularni vatan ravnaqi, yurt obodligi va xalq farovonligi yoʻlida fidokorona mehnat qilishga undaydi. Shuningdek, ularda bugungi yanglanayotgan Oʻzbekiston taraqqiyotiga daxldorlik, biz dadil qadam tashlayotgan uchinchi ronessansga oʻzlarining munosib hissasini qoʻshish, oʻsib kelayotgan yosh avlodni vatanga muhabbat, uning taraqqiyotiga daxldorlik, tarixiga hurmat, buguni hamda ertasi uchun yonib yashash tuygʻularini shakllantirish hususiyatlarini shakllantiradi. Koʻp millatli xalqimizning milliy hamda umuminsoniy qadriyatlari asosida mamlakatimizda istiqomat qilayotgan barcha millat hamda elatlarning madaniyatini, tilini, dinini, tarixini, qadriyatlarini bir soʻz bilan aytganda turli millat va elatga mansub kishilar oʻrtasidagi oʻzaro inoqlikning qaror topishiga oʻz ulushini qoʻshishga intilish koʻnikmalarining shakllanishi hamda millat vakili sifatida oʻz qadr-qimmatini anglab yetishlarini taʼminlaydi.

Tarixni oʻrganish boʻlajak pedagoglarda tarixiy tafakkurining yuksalishiga olib keladi. Oʻtmish madaniy merosini oʻrganish murakkab jarayon sanaladi. Madaniy meros namunalari va ularda ilgari surilgan ezgu gʻoyalarni yosh avlod ongiga singdirish uzluksiz, izchil, tizimli hamda maqsadga muvofiq amalga oshirilishi zarur.[3,58]

Yangi Oʻzbekiston barpo etish yoʻlida shaxsning har tomonlama yetuk, barkamol boʻlib shakllanishini taʼminlovchi muhitning yaratilishiga eʼtibor qaratilmoqda va bu yoʻlda keng koʻlamli harakatlar amalga oshirilmoqda. Oʻqituvchi maqomini yuksaltirish, uning jamiyat hayotidagi oʻrnini oshirishga qaratilgan meyoriy hujjatlar ishlab chiqildi va amaliyotga tadbiiq etildi.

Prezident Sh.Mirziyoev “Bugungi tez o‘zgarayotgan dunyo insoniyat oldida, yoshlar oldida yangi-yangi, buyuk imkoniyatlar ochmoqda. Shu bilan birga, ularni ilgari ko‘rilmagan turli yovuz havf-hatarlarga ham duchor qilmoqda. G‘arazli kuchlar sodda, g‘o‘r bolalarni o‘z ota-onasiga, o‘z yurtiga qarshi qayrab, ularning hayotiga, umriga zomin bo‘lmoqda. Bunday keskin va tahlikali sharoitda biz ota-onalar, ustoz-murabbiylar, jamoatchilik, mahalla-ko‘y bu masalada hushyorlik va ogohlikni yanada oshirishimiz kerak. Bolalarimizni birovlarining qo‘liga berib qo‘ymasdan, ularni o‘zimiz tarbiyalashimiz lozim. Buning uchun yoshlarimiz bilan ko‘proq gaplashish, ularni qalbiga quloq solish, dardini bilish, muammolarini yechish uchun amaliy ko‘mak berishimiz kerak. Bu borada uyushmagan yoshlar bilan ishlashga alohida e‘tibor qaratishimiz zarur. Bu vazifalarni amalga oshirishda biz asrlar mobaynida shakllangan milliy an‘analarimizga ajdodlarimizning boy merosiga tayanamiz”[4,23] deganlari bejiz emas.

Ma'lumki, tarixiy tafakkur tushunchasi fan yo‘nalishlarida o‘ziga hos tarzda ifodalanadi. Masalan falsafiy lug‘atlarda tarixiy tafakkur tushunchasi – ajdodlar yaratgan moddiy va ma'naviy boyliklarni kishilar ongi va kundalik amaliy faoliyatida qayta nomoyon bo‘lishi, eslanishi, qadrlanishi deb ta'rif beriladi.[5.386] Shuningdek, falsafiy lug‘atda tafakkur tushunchasiga ham ta'rif berilib “predmet va hodisalarning umumiy, muhim xususiyatlarini aniqlaydigan, ular o‘rtasidagi ichki, zaruriy aloqalar, ya'ni qonuniy bog‘lanishlarni aks etadigan bilishning rotsional bosqichi” deb ta'rif beriladi.[5.387]

Ma'naviy lug‘atlarda tafakkur (arab. fikrlash. aqliy bilish) — inson ma'naviyatining tarkibiy qismi, bilishning olamdagi narsa va hodisalarning umumiy, muhim hususiyatlarini aniqlaydigan, ular o‘rtasidagi ichki, zaruriy aloqalar ya'ni qonuniy bog‘lanishlarni aks ettiradigan aqliy bosqichi deya ta'rif beriladi.[6.541]

O‘zbekiston milliy ensklopediyasida tafakkur tushunchasiga shunday ta'rif beriladi — inson akliy faoliyatining yuksak shakli; ob'ektiv voqyelikning ongda aks etish jarayonidir. Tafakkur atrof muhitni, ijtimoiy hodisalarni, voqyelikni bilish quroli, shuningdek, inson faoliyatini amalga oshirishning asosiy sharti sanaladi. U sezgi, idrok, tasavvurlarga qaraganda voqyelikni to‘la va aniq aks ettiruvchi yuksak bilish jarayonidir.[7.164]

Filologik lug‘atlarda esa tafakkur til va nutq bilan chambarchas bog‘liq ravishda namoyon bo‘ladi. Fikrlash faoliyati nutq shaklida namoyon bo‘ladi. Nutq aloqasi jarayonida insonning hissiy mushohada doirasi kengayib qolmay, orttirilgan tajriba boshqa kishilarga ham beriladi. Inson o‘zining tafakkuri, nutqi hamda ongli xatti-harakati bilan boshqa mavjudotlardan ajralib turadi. U fikr yuritish faoliyatida o‘zida aks ettirgan, idrok qilgan, tasavvur etgan narsa va hodisalarning haqiqiyiligini aniqlaydi, hosil qilingan hukmlar, tushunchalar, xulosalar chin yoki chin emasligini belgilab oladi deyiladi.[8.8]

Psixologiyada Tafakkur voqyelikni umumlashtirish darajasiga, muammoni yechish vositasi xususiyatiga, holatlarning inson uchun yangiligi, shaxsning faollik ko‘rsatish darajasiga ko‘ra bir necha turlarga (ko‘rgazmali harakat, ko‘rgazmali-obrazli, amaliy, nazariy, ixtiyoriy, ixtiyorsiz, mavhum, ijodiy va h.k.) ajratib tadqiq qilinadi. Ijtimoiy hayotda, ta'lim jarayoni va ishlab chiqarishda odamlar o‘rtasidagi aloqa va munosabatlar ham

tafakkur yordamida namoyon bo'ladi. Ijodiy ishlar, kashfiyotlar, ixtirolar, takliflar tafakkurning mahsuli hisoblanadi. Psixologiya tafakkurning filogenetik (insoniyat paydo bo'lishi davri), ontogenetik (kishi umri davomida) bilishga oid tarixiy jihatlarini ham o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risidagi» Qonuni //Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – T.: O'zbekiston, 1997. 67-b
2. Egamberdieva N “Ijtimoiy pedagogika”, T.: “Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti” 2009 yil, 44 bet
3. To'xtaxo'jaeva M.X, Nishonova S.N, Hasanboev J va b.q “Pedagogika. Pedagogika nazariyasi va tarixi. I qism. Pedagogika nazariyasi” T.: “O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”, 2010 yil 58 b
4. Mirziyoev Sh.M “Qonun ustuvorligi inson manfaatlarini ta'minlash-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligi garovidir”, T.: “O'zbekiston”, 2017, 23 bet
5. Falsafiy lug'at “O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”, 2004 yil, 386
6. Ma'naviyat asosiy tushunchalar lug'ati “G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi” Toshkent.; 2010, 541
7. O'zbek tilining izoxli lug'ati “O'zbekiston milliy ensklopediyasi” davlat ilmiy nashriyoti, T.: 2015 y, 4 jild 008
8. Pedagogik atamalar lug'ati. T.: 2008 y, 70 bet